

Rapport 2008:95

Arkeologisk förundersökning

Bergvärme invid gravfält

RAÄ 27
Gistads-Överby 3:1
Gistad socken
Linköpings kommun
Östergötlands län

Titti Fendin

Bergvärme invid gravfält

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning.	4
Arkeologisk bakgrund och potential	4
Syfte	5
Metod och dokumentation	5
Resultat och tolkning	5
Referenser	5
Tekniska uppgifter.	6

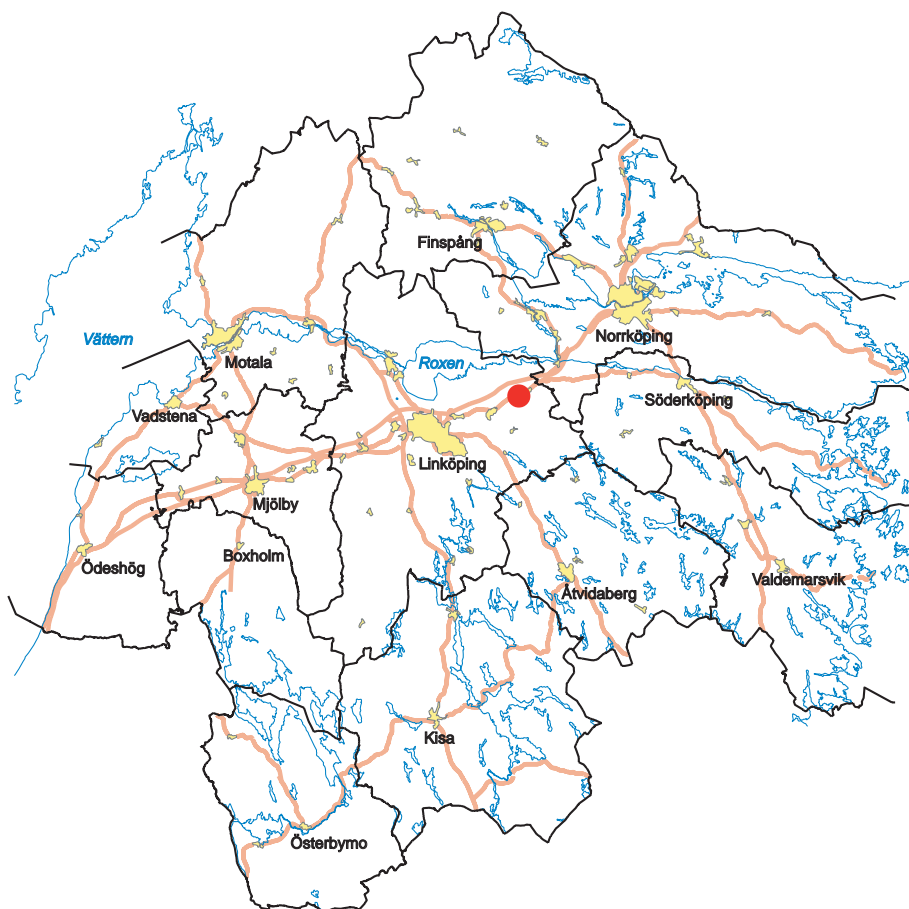
Ö S T E R G Ö T L A N D S   L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N   F Ö R   A R K E O L O G I

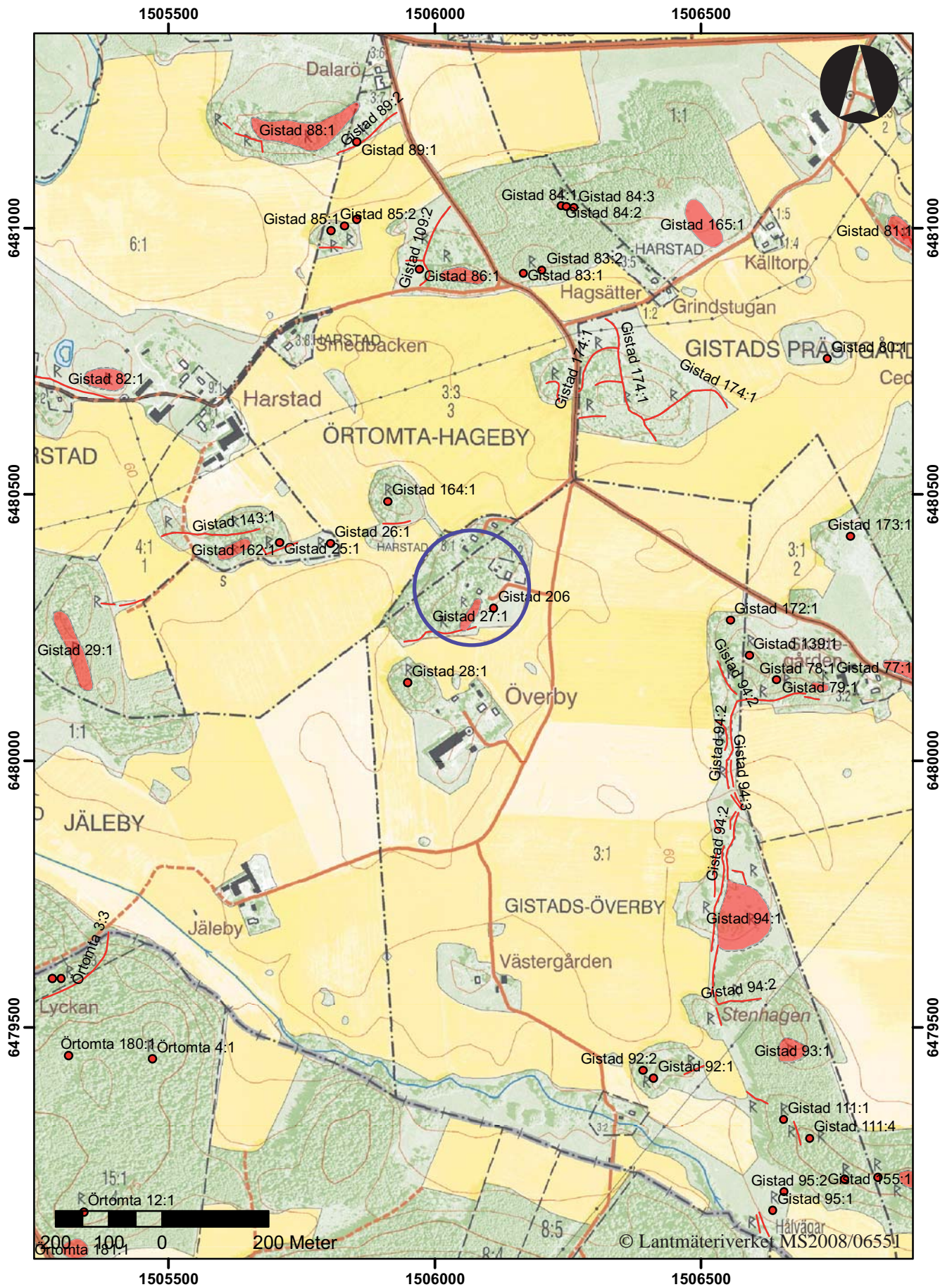
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

Den 17/6 2008 genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll vid Gistad-Överby 3:1, söder om Gistad. Undersökningen föranleddes av planerad installation av bergvärme. Det aktuella exploateringsområdet omfattade en 6 m² stor yta i direkt anslutning till bostads-
huset (Tallebo). De nordöstra delarna av gravfältet RAÄ 27 (Gistad socken) angränsar till den aktuella exploateringsytan. Enbart recent material som tegel, porslin, glas och plast fanns i schaktfyllningen. Vid undersökningen framkom inget av arkeologiskt intresse som föranledde vidare antikvariska åtgärder.

Titti Fendin
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med fornlämningar och undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

I juni 2008 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll vid schaktning för ny ledning för bergvärme vid fastigheten Gistad-Överby 3:1, Gistads socken. Det aktuella exploateringsområdet omfattade en 6 m² stor yta öster om och i direkt anslutning till boningshuset (Tallebo). De nordöstra delarna av gravfältet RAÄ 27 (Gistad socken) ligger i direkt anslutning till den aktuella exploateringsytan. Uppdragsgivare var Edward Casparsson, Gistad. Länsstyrelsen i Östergötlands län bekostade förundersökningen. För fältarbetet och skrivandet av rapporten svarade Titti Fendin.

Områdesbeskrivning

Det aktuella undersökningsområdet inom fastigheten Gistad-Överby 3:1 ligger i kuperat odlingslandskap omkring 1,8 mil öster om Linköping. Avståndet till närmaste samhälle, Gistad – norr om fastigheten – är ca 4 km. Fastigheten, som även går under benämningen Tallebo, ligger på en moränhöjd i åkermark. Den uppfördes år 1912. Väster om fastigheten ansluter hagmark som används för bete. Tät skog omger fastigheten i norr och öster.

Arkeologisk bakgrund och potential

Området öster om Lingham är en fornlämningsrik trakt framförallt med lämningar från äldre järnålder. Området är rikt representerat av stensträngar, stensträngssystem och gravar, såväl ensamliggande som samlade i gravfält. Fornlämningsområdet RAÄ 27 i Överby, Gistad socken; gravfält och stensträng, ligger på krönet och på sydostslutningen av en moränhöjd, omkring 2,5 km sydost om Gistad. Området, som utgörs av hagmark och även delvis av gårdstomt, är 70 x 25 m stort och har en NO-SV-lig orientering.

Gravfältet består av 4 runda, eller ursprungligen runda stensättningar och en rest sten. I gravfältet nordöstra del och endast ca 4 meter från bostadshuset (Tallebo), ligger tre av stensättningarna och den resta stenen. Omkring 20 m VSV om övriga gravar ligger ytterligare en stensättning. De runda eller ursprungligen runda stensättningarna är genomgående övertorvade, sex, sju, sju respektive nio meter i diameter och 0,3-0,8 meter höga. I ytan förekommer sparsamt till talrikt med upp till 0,5 meter stora stenar. Tre av stensättningarna har ställvis kantkedja bestående av 0,2 meter stora stenar.

I sydslutningen S-SV och i direkt anslutning till gravfältet finns en omkring 130 m lång, öst-västligt orienterad stensträng. Fornlämningsområdet med gravfältet och stensträngen ligger i ett område som ingår i det kommunala naturvårdsprogrammet. Gravfältet har från början varit mer omfattande. Enligt Nordenskjölds östgötska fornminnesinventering, upprättad under 1870-80-talet (Avskrift ÖLM: Nr 406, Gistad sn), har det här funnits en ”flock (13 st) ättekullar”.

Att det sannolikt funnits fler gravar på platsen konstaterades av arkeologer från UV Öst i samband med en jordkabelöverläggning år 1999 (RAÄ Dnr 321-1188.2002). Vid tillfället framkom omrörda lager med kol och bränt ben ca 30 m öster om gravfältet. De eventuella ytterligare gravar som funnits i området har troligtvis skadats vid anläggandet av vägen och vid husbyggnationen.

De tre synliga stensättningarna i gravfältets norra del uppvisar samtliga skador som uppstått vid bortgrävning, en av stensättningarna är utplanad och delar av den nyttjas som trädgårdsland. Gravfältet har dessutom ytterligare skadats av en äldre, sannolikt handgrävd, avloppsledning som leder rakt genom gravfältet (oklart dock i vilken riktning) (se Lst beslut Dnr 431-6559-07).

Med anledning av planerad ny avloppsanläggning utförde Riksantikvarieämbetet UV Öst i juni 2007 en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll intill boningshuset Tallebo (Österström 2008). Arbetet, som utfördes vid två tillfällen, innebar schaktning för ledning och trekammarbrunn. Vid det första arbetstillfället togs en ca 1,5 x 1,5 meter stor provgrop upp; inget av arkeologiskt intresse påträffades. Vid det andra arbetstillfället drogs ett omkring 40 meter långt schakt upp ner till åkergränsen. Ledningen lades mitt i vägen i en redan befintlig ledningsdragnings. I ett cirka 94 m² stort schakt, som togs upp i hagmarken sydöst om huset, påträffades en härd (RAÄ 206, Gistad socken). Härden, som låg omkring 20 meter nordost om gravfältet, var 0,8 meter i diameter och hade en fyllning av mörkbrun, något sotig morän och skörbrända stenar (genomsnittlig storlek 0,10 m). I härden mitt fanns en 0,3 meter stor rektangulär sten vilken tolkades kan ha haft en funktion som kokhäll. Härden bedömdes ha med aktiviteterna att göra som hör samman med gravfältet. Ytterligare ett schakt, 25 m långt, togs upp i slutningen mot sydöst. Spår efter arkeologiska lämningar saknades i schaktet. Med tanke på undersökningsresultaten ansågs det inte nödvändigt med ytterligare arkeologiska åtgärder.

Övertorvade runda stensättningar, ibland med kantkedja förekommer under stora delar av järnålder, medan resta stenar på östgötska gravfält kan dateras till tidig järnålder (Nilsson 1987, Korsfeldt 1992). Bruket att anlägga gravar i anslutning till stensträngssystem förefaller ha fortgått kontinuerligt fram till åtminstone folkvandringstid (Petersson 2006:246).

Gravfältet har troligen en vidare utbredning än vad som är känt. Det var därför oklart i vilken utsträckning fornlämningen skulle komma att beröras av arbetet. Med tanke på att exploateringsytan ligger i direkt anslutning till över mark synliga gravar (endast någon meter) innebar det planerade ingreppet att fornlämningsområdets kända begränsning åt norr kunde komma att revideras. Undersökningen innebar således att ytterligare gravar skulle kunna komma att tillföras fornlämningsområdet. Med tanke på närheten till den framkomna härden (RAÄ 206), endast 20 meter från gravfältets nordöstra del, gick det inte heller utesluta att andra lämningar än gravar kunde beröras av det planerade arbetet.

Syfte

Undersökningen syftade till att i första hand undvika att fast fornlämning skulle komma att beröras av arbetsföretaget. I händelse av mindre ingrepp i fast fornlämning skulle lämningarna dokumenteras för att utröna karaktär, omfattning och datering. Om fast fornlämning påträffades skulle förundersökningen även se på möjligheterna att justera exploateringen så att fornlämningen inte kom till skada. Vid större ingrepp skulle länsstyrelsen kontaktas för vidare beslut i ärendet. Resultatet ska kunna ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet, samt utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Metod och dokumentation

Den antikvariska kontrollen omfattade schaktövervakning inom angivna undersökningsyta. Dokumentation genomfördes i form av ritning. Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum

Resultat och tolkning

Innan den egentliga undersökningen påbörjades gjordes en besiktning av den del av gravfältet RAÄ 27 (Gistad socken) som omfattar fastighetens västra del – där bland annat den delvis uppodlade gravhögen ligger. Den aktuella exploateringsytan ligger inom en smal markremsa bakom själva boningshuset. Markremsan avgränsas mot skog av en N-S-lig stenmur.

Undersökningsytan var planerad att schaktas med maskin, men tekniska svårigheter uppstod med den grävmaskin som skulle ha använts och det beslöts därför att ytan skulle handgrävas. Själva borringen hade redan utförts dagen innan. Schaktet var avsett för de två ledningar som skulle utgå från borrhålet in till boningshuset. Schaktets sammanlagda längd var 2,80 m och bredden 0,40 m. Omkring borrhålet vidgades schaktet till 0,80 m bredd. Schaktdjupet var i den smalare delen 0,20 m och i den vidgade delen 0,30 m. Fyllningen i schaktet innehöll enbart recenta fynd; glas, tegel, porslin samt plast. Inget framkom av arkeologiskt intresse och som föranledde några vidare antikvariska åtgärder. Uppdragsgivaren meddelades resultatet av undersökningen.

Referenser

- Korsfält, K. 1992. *Östgötskt gravskick. Yngre bronsålder och äldre järnålder*. Uppsats CD. Institutionen för arkeologi. Uppsala Universitet. Vt 1992. Uppsala.
- Nilsson, C. 1987. Gravundersökningar i Östergötland åren 1967-84. T Andrae, M Hasselmo & K Lamm (red.) *7000 år på 20 år. Arkeologiska undersökningar i Mellansverige*. RAÄ. Stockholm, s.79-108.
- Petersson, M. 2006. *Djurhållning och betesdrift. Djur, människor och landskap i västra Östergötland under yngre bronsålder och äldre järnålder*. Akademisk avhandling. Riksantikvarieämbetet och Institutionen för arkeologi och antikens historia, Uppsala universitet. Linköping.
- Österström, K. 2008. *En härd intill ett gravfält vid Tallebo Gistads-Överby RAÄ 27, Gistads Överby 3:1 Gistads socken, Linköpings kommun Östergötland* Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll Dnr 422-1369-2007 Riksantikvarieämbetet Uv öst rapport 2008:23.

Tekniska uppgifter

Lokal	Gistad-Övraby 3:1
Socken/Stad	Gistad
Kommun	Linköpings kommun
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 27
Ekonomiska kartans blad	086 61 (8G 6b Gistad SV)
Koordinater	X 6480273 Y1506067
Koordinatsystem	RT-90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning/antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens dnr	431-11728-08
Länsstyrelsens handläggare	Malin Backman
Länsstyrelsens beslut	2008-06-09
ÖLM dnr	212/08
ÖLM projektnr	530809
Uppdragsgivare	Edward Casparsson
Kostnadsansvarig	Länsstyrelsen i Östergötland
Projektledare	Titti Fendin
Personal	-
Fältarbetstid	2008-06-17
Totalt undersöktes	6 m ²
Fynd	Nej
Foto	Nej
Analyser	Nej
Grafik	Johan Levin
Renritning	-
Grafisk form	Johan Levin
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2008:95 © Östergötlands länsmuseum

Med anledning av planerad installation av bergvärme genomförde Östergötlands länsmuseum i juni 2008 en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll vid Gistad-Överby 3:1, söder om Gistad i Östergötland. Den 6 m² stora undersökningsytan låg i direkt anslutning till bostadshuset Tallebo. De nordöstra delarna av gravfältet RAÅ 27 (Gistad socken) gränsar till den aktuella exploateringsytan. I schaktfyllningen iaktogs enbart recenta spår i form av glas, tegel, porslin och plast. Inget av arkeologiskt intresse framkom som föranledde vidare åtgärder.